

ПРЕДСТАВНИКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ ЛЬВІВСЬКОЇ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ (1990–2012 рр.): ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

© Маркітантов В., 2013

Проаналізовано зміни, що відбувалися у складі депутатів-мажоритарників Верховної Ради України від Львівської та Хмельницької областей упродовж сучасного періоду розвитку української держави. Розглянуто основні характеристики народних депутатів від досліджуваних областей, що давало змогу простежити їх спільні та особливі риси. Зіставлено та визначено тенденції у змінах представників регіональної еліти у законодавчому органі країни.

Ключові слова: політична еліта, регіональна політична еліта, депутат, вибори, виборча система.

REPRESENTATIVES OF REGIONAL POLITICAL ELITES FROM LVIV AND KHMELNITSKYI REGIONS IN THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE (1990-2012): COMPARATIVE ASPECT

© Markitantov V., 2013

The article gives a detailed analysis of the changes that occurred in a composition of the majoritarian deputies from Lviv and Khmelnytskyi Regions to the Verkhovna Rada of Ukraine during the modern period of Ukrainian statehood development. Furthermore, this article describes the main features of the deputies from the abovementioned regions, as well as their common and unique characteristics. There is also a comparison and identification of tendencies related to the changes of regional elites' representatives in legislature.

Key words: political elite, regional political elite, deputy, elections, electoral system.

Процес становлення сучасної української політичної еліти розпочався з кінця 80-х років ХХ ст. За цей час він пройшов низку етапів, які можна пов'язувати з виборчими циклами [13]. Упродовж останніх десятиліть політична еліта зазнає постійних змін, які, на думку науковців, мають поступовий характер та відбуваються шляхом мутації, змішування різних угруповань, що змінюють політичні гасла та лідерів [8, с. 35].

Враховуючи існуючі у вітчизняній науці погляди, ми розглядаємо регіональну політичну еліту як диференційовану, суспільно привілейовану соціальну групу, члени якої намагаються контролювати основні канали впливу у регіоні, ухвалювати політичні рішення, безпосередньо керують регіоном, прямо чи опосередковано впливають на політичні процеси регіону. Поряд з іншими представниками регіональної політичної еліти відчутний вплив на політичні процеси у регіоні здійснюють депутати Верховної Ради України, які обираються за мажоритарними списками від областей, що дає нам підстави зараховувати їх до одного зі структурних елементів регіональної політичної еліти.

Області, які є об'єктом нашого дослідження, з кінця ХVІІІ і до початку ХХ ст. територіально належали до складу різних імперій: Львівська – до Австро-Угорської, а Хмельницька – до Російської. Перебування цих областей у складі різних імперій упродовж більше як 150 років сформувало у них специфічні відмінні ознаки. До того ж ми намагаємося порівняти не кардинально різні регіони (маємо на увазі географічно протилежні області), а близькі і навіть дещо схожі між собою. Аналіз основних характеристик представників областей у законодавчому органі країни дасть змогу простежити їх спільні та відмінні риси упродовж досліджуваного періоду, допоможе визначити основні тенденції у їх формуванні та розвитку. Саме цим визначається актуальність дослідження.

Мета роботи – порівняти зміни, що відбувалися у складі народних депутатів Верховної Ради України, які були обрані за мажоритарними списками від Львівської та Хмельницької областей упродовж сучасного періоду розвитку Української держави.

Відомості про особливості процесу формування політичної еліти у сучасній Україні знаходимо у працях І. Жданова, Ю. Якименка, В. Бебика, В. Фесенка, М. Михальченка, О. Мяснікова, В. Білецького, А. Зоткіна Є. Добриніної, Г. Щокіна, Л. Козловської, Л. Мандзій, І. Шкурата, А. Савкова та ін. У них дослідники аналізують формування та зміни політичної еліти країни за результатами виборів, звертають увагу на характерні риси, виокремлюють етапи її становлення тощо.

Попри численні спроби аналізу сучасної політичної еліти України у вітчизняній науці, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється компаративістським аспектам дослідження, які б уможливили відстежувати спільні риси та особливості не лише між певними етапами її розвитку, а й між її структурними складовими у межах одного періоду або низки періодів.

Джерельною базою для здійснення аналізу слугували матеріали офіційного веб-порталу Верховної Ради України [3–7].

Висвітлюючи стан, проблеми і перспективи самоорганізації державнополітичної еліти України, В. Бебик називає загальнонаціональні вибори 1990 р. порівняно демократичними, завдяки яким «політична еліта українського суспільства еволюційним шляхом оновилася приблизно на 30–40 %» [1, с. 3].

У результаті виборів весною 1990 р. до Верховної Ради України було обрано 25 народних депутатів від Львівської області та 14 – від Хмельницької [3].

Розглядаючи склад представників областей у Верховній Раді за партійною належністю, необхідно звернути увагу на характерну для радянського часу політичну неструктурованість українського суспільства. У 1990 р., крім панівної Комуністичної партії України, формально була зареєстрована лише одна політична партія – Українська республіканська партія (УРП) [10, с. 90]. Хоча вже тоді можна було говорити про фактичну діяльність Руху й відчувати його вплив на суспільство як на національному, так і на регіональному рівнях*, що, на переконання А. Романюка та Ю. Шведа, свідчить про втрату КППС монополії на політичну владу в країні [11, с. 230]. Рух стає головною опозиційною силою супроти КППС на виборах до представницьких органів різного рівня, а в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях здобуває повну перемогу [9, с. 228].

Більше половини депутатів від Хмельницької області були членами КППС. Їхня частка становила 57,1 % (8 осіб), що удвічі перевищувало аналогічний показник Львівської області – 28 % (7 осіб). Основа ж представників Львівської області складалась із позапартійних депутатів, більша частина яких належала до Руху [3].

Аналізуючи депутатський склад за віковим показником, зазначимо, що для Львівської області характерною була присутність усіх вікових груп за відсутнього домінування депутатів віком від 51 до 60 років та від 30 до 51 року – відповідно 48 % (12 осіб) та 32 % (8 осіб). Значно менші групи становили депутати віком до 30 років – 12 % (3 особи) та понад 60 років – 8 % (2 особи) [3].

На відміну від Львівської депутати від Хмельницької області належали лише до двох вікових груп – від 31 до 50 років та від 51 до 60 років, за значної переваги першої. Відсоток першої фактично дорівнював обом найбільшим групам від Львівщини – 78,5 % (11 осіб), і лише 21 % (3 особи) – частка другої вікової групи депутатів [3].

Характерною ознакою тогочасного періоду є те, що у радах народних депутатів усіх рівнів в Україні зовсім незначною була частка жінок. Після виборів 1990 р. у Верховній Раді жіночу частину українського суспільства репрезентували лише 13 жінок, або 2,9 % від загального складу депутатського корпусу [14, с. 94].

Наше дослідження показало, що на відміну від загального рівня частка жінок від Львівської та Хмельницької областей була дещо вагомішою – відповідно 4 % (1 особа) та 7,1 % (1 особа) [3].

* Суспільно-політична організація «Рух» виникає у 1989 році, але як політична партія Народний Рух України формується лише у 1992 р., а Міністерством юстиції зареєстрована у 1993 р. [121, с. 262]

За рівнем освіти депутати-мажоритарники Хмельниччини і Львівщини перевищують показник загальнодержавного рівня (95,8 % осіб з вищою освітою) [14, с. 89]. По Хмельницькій області вищу освіту мали 100 % (14 осіб) народних обранців, по Львівській – 96 % (24 особи, 1 депутат декларував незакінчену вищу освіту) [3].

Якщо вибори 1990 р. прийнято вважати першими демократичними, то першими насправді багатопартійними були, безперечно, вибори 1994 р.. На початок виборів політична структуризація українського суспільства була значно вищою, ніж під час виборів 1990 р.. Так, у 1991 р. в Україні було вже зареєстровано сім політичних партій, ще шість приєдналися до них у 1992 р., а вже на початок 1994 р. в Україні налічувалося 30 зареєстрованих партій [10, с. 90]. Проте перший за часів незалежності України виборчий закон 1993 р. максимально ускладнював їх участь у виборчому механізмі [2].

Через небажання радикальної зміни виборчого законодавства депутати Верховної Ради на 1994 р. так і не впровадили ні пропорційної, ні змішаної виборчої системи. Вибори 1994 р. до законодавчого органу країни відбувались за двотуровою мажоритарною системою абсолютної більшості [2]. Відповідно обраним вважався кандидат який навіть у другому турі мав отримати абсолютну більшість голосів.

За результатами виборів 1994 р. до Верховної Ради України від Львівської області було обрано 22 народних депутати, в той час, як Хмельницька була представлена 13 [4]. Цікавим є те, що майже половина новообраних депутатів – 40,9 % (9 осіб) від Львівщини обиралися раніше до Верховної Ради. Протилежну картину спостерігаємо у Хмельницькій області – лише один з них раніше уже обирався до законодавчого органу країни (7,7 %) [4].

Попри велику чисельність у країні зареєстрованих політичних партій лише 54,5 % представників Львівської області (12 осіб) представляли їх у Верховній Раді. Ще менше їх було від Хмельницької – 38,5 %. (5 осіб) [4]. Найбільше депутатів з Львівської області були членами НРУ – 22,7 % (5 осіб) та КУНу – 13,6 % (3 особи). Ще 9,1 % (2 особи) належали до ПДВУ* та по 4,5 % (по одній особі) до УРП і УКРП**. Як і у випадку із Львівською областю, один депутат від Хмельницької (7,7 %) належав до УРП, усі решта представляли ліві політичні сили – 15 % (2 особи) були членами СПУ, ще по одному (по 7,7 %) належали до КПУ та СелПУ

Досліджуючи вікові характеристики депутатів від областей, можна зауважити, що депутати від Львівської області репрезентували усі вікові категорії, чого не спостерігалось у випадку із Хмельницькою.

Найбільші з вікових груп львів'ян становили особи віком від 31 до 40 років та від 51 до 60 років – по 31,8 % (по 7 депутатів) кожна. Значно менші групи утворили депутати віком до 30 років та від 41 до 50 років – по 13,6 % (по 3 депутати). Найменшою виявилася група депутатів віком понад 60 років – 9,1 % (2 особи).

Найбільшу ж групу хмельничан утворили особи віком від 41 до 50 років, які становили 61,5 % від загальної кількості (8 осіб). Мінімально представлені депутати віком від 31 до 40 років – 7,7 % (1 особа). Ще дві групи виявилися рівними – по 15,5 % депутатів (по 2 особи) були віком від 51 до 60 років та віком понад 60 років. Абсолютно непередставленою виявилась молодь, тобто особи віком до 30 років [4].

Вивчаючи освітній рівень представників областей, можемо відзначити стовідсотковий показник депутатів із вищою освітою. Більше того, 40,9 % (9 осіб) галичан та 23,1 % (3 осіб) хмельничан мали вчені ступені кандидата чи доктора наук [4].

Якщо дослідники вказують на надзвичайно малу загальну кількість жінок-депутаток у Верховній Раді, то від обох областей їх не було жодної [4].

1997 р. був прийнятий новий закон «Про вибори народних депутатів України», за яким вводилась змішана виборча система. Відповідно до цього закону половина депутатського корпусу Верховної Ради (225 осіб) обиралася в одномандатних округах за мажоритарною системою віднос-

* ПДВУ – Партія демократичного відродження України.

** УКРП – Українська консервативна республіканська партія.

ної більшості, а решта депутатських місць розподілялась за пропорційним принципом у загальнонаціональному багатомандатному окрузі між політичними партіями та блоками [10, с. 92]. Така зміна у виборчому законодавстві призвела до ускладнення розуміння виборчої кампанії пересічним виборцем, до того ж йому вперше доводилось голосувати в пропорційній частині не лише за партію, а й за виборчі блоки [12, с. 36].

Зміна виборчого законодавства спричинила скорочення кількості депутатів, котрі обиралися від областей за мажоритарною системою. Відповідно Львівська область у Верховній Раді була представлена лише 13 депутатами-мажоритарниками, а Хмельницька – лише сімома, що майже вдвічі менше від попереднього скликання [5].

Характерним для Львівської області є збереження відсоткового показника депутатами попереднього скликання – 38,5 % (5 осіб). Протилежна ситуація склалася з депутатами від Хмельницької області, відсоток яких значно зріс порівняно із попередньою каденцією – 42,9 % (3 особи) [5].

Відчутні зміни відбуваються у партійному представництві обранців Львівської області. Збільшується показник депутатів-партійців, який досягає рівня 76,9 % (10 осіб) від загальної кількості. Найбільшу групу, як і раніше, становили депутати від НРУ – 38,5 % (5 осіб), 15,4 % (2 особи) представляли ПРП, ще по 7,7 % (по 1 депутату) представляли СНПУ*, УХДП та АПУ [5].

Зміна виборчої системи та збільшення кількості зареєстрованих у країні політичних партій не привели до помітних змін у партійному представництві обранців Хмельницької області. Їхня частка збільшилася лише від 38,5 % до 42,9 %, тобто лише на 4,4 %, що можна вважати скороченням кількості представників. Як і попереднього разу, більшість серед партійних депутатів належала лівим силам, хоча показники їх зменшуються – по одному від СПУ та КПУ (по 14,3 %). Ще один депутат представляв УРП (14,3 %) [5].

Як і депутати попереднього скликання, новообрані представляють усі вікові групи. Але цього разу найбільші з них утворили депутати віком від 41 до 50 років – 46,2 % (6 осіб) та від 31 до 40 років – 30,8 % (4 особи). Решта ж груп кількісно рівні – по 7,7 % (по одному представнику) [5].

На відміну від депутатів попереднього скликання, новообрані представляють лише три вікові групи, найбільшу серед яких традиційно утворили депутати віком 41 до 50 років – 57,1 % (4 особи). А ось до молоді приєднується група найстарших представників, що втратили представництво. Решта ж груп представлена так: 28,6 % (2 особи) були віком від 51 до 60 років та 14,3 % (1 особа) – від 31 до 40 років [5].

Відбуваються зміни й у жіночій представленості, хоча зовсім незначні – лише одна жінка здобула право представляти Львівську область у Верховній Раді (7,7 % від загальної кількості), а ось від Хмельницької області, як і попереднього разу, жінки не потрапили до числа народних депутатів [5].

Відмінності спостерігаємо також й в освітньому рівні народних депутатів. У представників Львівської області він залишається майже стабільним, оскільки лише один депутат був із незакінченою вищою освітою (7,7 %). Натомість, відбуваються зміни з освітніми показниками у представників Хмельниччини, де один депутат, як це не здавалось би сьогодні дивним, був із середньою спеціальною освітою (14,3 %) [5].

Новий виборчий закон, який вступив у силу з моменту підписання Президентом України 30 жовтня 2001 р., зберіг виборчу систему минулих парламентських виборів. Упродовж часу, який пройшов від попередніх виборів, значно зросла чисельність зареєстрованих політичних партій – їх кількість, збільшившись майже вдвічі, наблизилась до 120 [10, с. 96].

Цього разу Львівську область представляли ще менше депутатів – 12 осіб, 33,3 % (4 особи) які були у складі попередньої Ради. Щодо Хмельниччини, то зберігається і кількісна представленість у Раді – 7 осіб, і показник оновленості депутатів, як і минулого разу, – 42,9 % (3 особи) були депутатами у складі попередньої Ради [6].

Аналізуючи партійну належність депутатів, бачимо збереження показників частки партійних депутатів від Львівської області – 83,3 % (10 осіб) та подальший її ріст від Хмельницької – уже 57,1 % (4 особи).

* СНПУ – Соціал-націоналістична партія України.

Зміни також відбулися й у партійній представленості депутатів. На відміну від попередніх скликань свої домінуючі позиції втрачають НРУ у Львівській області та ліві політичні сили – в Хмельницькій. Найбільше представленою від Львівщини виявилась ПРП – 33,3 % (4 особи). НРУ репрезентувало 16,7 % (2 особи), решта ж політичних сил (УНП, УНА, СДПУ(о)) – по 8,3 % (по одній особі) [6]. У Хмельницькій області домінування не здобула жодна політична сила, оскільки кожна політична партія (АПУ, СДПУ(о), НДП та Партія регіонів) була представлена лише одним народним депутатом (по 14,3 %).

Без змін залишається рівень освіти депутатів від Львівської області. Як і в попередньому скликанні, лише один депутат має незакінчену вищу освіту (8,3 %). А ось у випадку із Хмельницькою областю зміни відбулися. Як і в 1994 р. рівень освіти сягає 100 %.

Змінилися й показники щодо вікової представленості депутатів – дві вікові групи (до 30 та понад 60 років) не мають своїх представників уже від обох областей. Але, якщо у випадку з депутатами від Львівської області, всі представлені групи фактично вирівнялись – 41,6 % (5 осіб) депутатів віком від 41 до 50 років, 33,3 % (4 особи) – від 31 до 40 років та 25 % (3 особи) – від 51 до 60 років, то від Хмельниччини співвідношення між ними вперше змінюється на користь вікової групи від 51 до 60 років. Депутати цього віку становили переважну більшість – 71,4 % (5 осіб), у той час, як інші були мінімальними – по 14,3 % (по 1 особі) [6].

Спільними для обох регіонів виявилися показники представленості у законодавчому органі країни жінок. Якщо минулого скликання Львівську область представляла одна жінка, то після виборів 2002 р. до Парламенту не потрапила жодна [6]. У випадку ж із Хмельницькою областю, то після виборів 2002 р. констатуємо уже традиційну неспроможність жінок потрапити до Верховної Ради [6].

Вибори 2012 р. відбувалися відповідно до закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. за змішаною виборчою системою.

Дослідження показало, що чисельність депутатів-мажоритарників від досліджуваних областей цього разу була збережена. Як і 2002 р. Львівську область представляли 12 осіб, один з яких був депутатом попереднього скликання (8,3 %), Хмельницьку – 7 осіб, двоє з яких (28,4 %) також були у попередньому складі Ради [7].

Аналіз партійності депутатів виявив відмінності між областями. Так, у Львівській області спостерігається зростання відсотка позапартійних представників з 16,7 % до 32,3 % (4 особи), у той час, як Хмельницька зберігає попередні показники – 42,9 % (3 особи) [7].

Єдиними представленими партіями від Львівської області були ВО Батьківщина та ВО Свобода по 33,3 % (по 4 особи). Депутати від Хмельницької області представляли чотири політичні партії – ВО Батьківщину, ВО Свободу, Народну партію та Партію регіонів – по 14,2 % (по 1 особі).

Без змін залишається рівень освіти депутатів від обох областей. Як і у попередньому скликанні, від становить 100 % [7].

Аналіз вікових показників народних обранців виявив зміни, які відбулися в результаті виборів. Домінуючі позиції в обох областях зайняли вікові групи від 31 до 50 років, збільшивши свої показники до 83,3 % (10 осіб) у представників Львівщини та до 85,8 % (6 осіб) Хмельниччини. Ще по одному депутату були віком до 30 і від 51 до 60 років (по 8,3 %) від Львівської області та понад 60 років від Хмельницької (14,2 %) [7].

Вивчивши склад депутатів від областей, можемо констатувати факт відмінності жіночого представництва. Так, частка жінок зросла у представників Львівської області і становила 25 % (3 особи). Проте жодних зрушень не відбувається серед хмельничан, показник яких уже традиційно дорівнює нулю [7].

Проведений аналіз змін кількісних та якісних показників народних депутатів від Львівської та Хмельницької областей дає змогу визначити для них спільні і відмінні тенденції розвитку за досліджуваний період (1990–2012 рр.).

У наукових колах побутує думка, що ступінь оновлення депутатських корпусів рад є однією з ознак демократичності або недемократичності виборів. Розглянемо спочатку тенденції щодо процесів оновлення (табл. 1).

Таблиця 1

**Зміна показників оновлення представників
Львівської та Хмельницької областей**

Назви областей	Показники оновлення складу рад, %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2012 р.
Львівська		59,1	61,5	66,7	91,7
Хмельницька		92,3	57,1	57,1	71,6

Розглянувши ступінь оновлення представників областей, можемо стверджувати, що, попри деяку різницю їх показників, все-таки помітним є їх значне оновлення впродовж усього періоду, що вивчається. Щоправда, меншою мірою це стосується Хмельниччини, де лише показник 2012 р. показав значний відсоток оновлення складу своїх обранців у Верховній Раді України.

Повернення до змішаної виборчої системи призвело до значного росту відсотка оновлення у 2012 р. в обох областях, що свідчить про початок нового процесу формування політичної еліти.

Не менш важливим критерієм для визначення демократичності виборів є представленість у виборчому процесі різного спектра політичних сил та вивчення тенденцій розвитку партійної належності депутатів. Крім того, вивчення цього показника дає змогу виявити симпатії мешканців регіону до певних політичних сил та тенденції до їх збереження або змін.

Як змінювалися показники представленості політичних партій народними депутатами від досліджуваних областей упродовж розглядуваного періоду, можемо побачити з табл. 2.

Таблиця 2

**Зміна показників партійного представництва народних депутатів
від Львівської та Хмельницької областей**

Назви областей	Показники партійного представництва у %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2012 р.
Львівська	28	55,5	76,9	83,3	66,7
Хмельницька	57,1	38,5	42,9	57,1	57,1

Порівняння цифрових даних за 1990 р. виявляє значну різницю у рівні партійної належності представників від регіонів. Порівняно високий показник партійності депутатів у Верховній Раді від Хмельницької області у 1990 р. забезпечується за рахунок членів КППС. Низький показник у Львівській області пояснюється масовим виходом членів КППС із лав партії, а також значним впливом на політичні процеси регіону наприкінці 1980-х – початку 1990-х років НРУ, що свідчить про швидші темпи декомунізації у цьому регіоні. Отже, існували якісно відмінні характеристики досліджуваних областей.

З 1994 р. у Львівській області помітним є зростання кількості депутатів, які були членами політичних партій, натомість для Хмельницької області тривалий час характерним був зворотний процес. Поступове збільшення представників політичних партій та темпи, з якими відбувається цей процес, виявили й відмінності між областями у підтримці виборцями регіонів сил різної політичної спрямованості. Так, виборець Хмельниччини, особливо до 2002 року, переважно тяжіє до політичних сил лівого спрямування. Натомість у Львівській області електорат виказував довіру центристським та правим політичним партіям. І лише останні вибори виявили відмінність за шкалою провладні – опозиційні сили*.

З табл. 2 зрозуміло, що вищі темпи змін у партійній представленості зберігаються у Львівській області упродовж усього досліджуваного періоду. Відсутніми тут були й перепади показників між скликаннями, чого не можна сказати про Хмельницьку область. Зниження відсотка

* Цей поділ проявився ще під час виборів 2006 р., які ми не аналізуємо через застосування пропорційної виборчої системи та відсутність депутатів-мажоритарників.

партійності у представників Львівщини та призупинення його росту у хмельничан можна пояснити зміною ролі політичних партій. На нашу думку, для виборця важливим стало те, ким висувуються позапартійні кандидати та їх майбутня фракційна належність.

Бажаним для представницького органу будь-якого рівня є присутність у ньому депутатів усіх вікових категорій. Попри найпродуктивніші вікові групи 31–50 та 51–60 років тут повинні бути й молоді люди, які прийдуть їм на зміну, а також, безперечно, і ті, які повинні передавати власний досвід іншим. Про зміни вікового показника представників досліджуваних областей у Верховній Раді свідчить табл. 3. Вікову групу депутатів від 31 до 50 років ми обрали тому, що саме вона, зазвичай, становить ядро депутатського загалу від досліджуваних областей. І саме цей вік політичного діяча політологи й соціологи називають найперспективнішим.

Таблиця 3

Зміни вікового показника депутатів досліджуваних рад

Назви областей	Показники представленості депутатів віком від 31 до 50 років у %				
	1990	1994	1998	2002	2012
Львівська	32	45,4	77,0	74,7	83,3
Хмельницька	78,5	69,2	71,4	28,6	85,8

Результати нашого аналізу свідчать, про те, що переважну більшість серед народних депутатів мали особи віком від 31 до 50 років. Вони майже упродовж усього досліджуваного періоду становили найчисельнішу вікову групу. Це є підтвердженням того, що до законодавчого органу обирались переважно люди, які уже мали певні здобутки, – чи то певний статус, чи то престижну посаду, чи то належність до популярної політичної сили тощо.

Доволі істотні відмінності у показниках областей спостерігаються починаючи з 1990 р. (винятком є 1998 р. та 2012 р.), коли показники в певний спосіб вирівнюються.

Джерельна база свідчать, що для представників Львівської області характерним є поступове збільшення відсотка депутатів вікової групи від 31 до 50 років упродовж усього періоду, що досліджується, натомість показники представників Хмельницької області постійно коливаються.

Дані щодо освіти депутатів аналізованих рад можемо побачити у табл. 4.

Таблиця 4

Освітній рівень депутатів

Назви областей	Показники кількості депутатів із вищою освітою, %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2012 р.
Львівська	100	100	100	100	100
Хмельницька	100	100	85,7	100	100

Як бачимо, освітній рівень народних депутатів від аналізованих областей упродовж усього досліджуваного періоду був стабільним і максимально високим. Винятком був лише 1998 р. для депутатів від Хмельницької області, але, як бачимо з таблиці, тенденцією це не стало й показники у майбутньому вирівнялись.

Про зміни у кількісній присутності жінок-депутаток від областей у законодавчому органі свідчить табл. 5.

Таблиця 5

Присутність жінок, які репрезентують області у Верховній Раді

Назви областей	Показники кількості депутатів жіночої статі у %				
	1990 р.	1994 р.	1998 р.	2002 р.	2012 р.
Львівська	4	0	7,7	0	25
Хмельницька	7,1	0	0	0	0

Як бачимо з табл. 5, частка жінок від досліджуваних регіонів була надзвичайно малою, часто дорівнюючи нулю, однак не без винятків. Так, якщо представниці Львівщини, хоча й через раз, але потрапляли до Верховної Ради, особливими були лише останні вибори, то про представниць Хмельниччини годі й говорити. Відповідно можемо констатувати повільне зростання відсотка жіноцтва, що обираються у Львівській області, натомість цей показник у Хмельницькій області, за винятком 1990 р., знаходився у стабільно «нульовому» стані.

Отже, аналіз засвідчив спільні та відмінні тенденції у змінах складів регіональних представників від Львівської та Хмельницької областей у Верховній Раді протягом досліджуваного періоду.

Спільними тенденціями були: значне оновлення депутатського складу від обох областей упродовж усього періоду, що вивчається; вирівнювання показників найчисельнішої вікової групи, яка у 2012 р. отримала визначальну кількість місць від областей; освітній рівень народних депутатів протягом усього досліджуваного періоду був стабільним і максимально високим.

Відмінності полягали у: постійному зростанні рівня оновлення депутатського складу від Львівської області та у процесі зменшення показників оновленості представників Хмельницької області, ріст яких спостерігаємо лише у 2012 р.; збереженні вищих темпів змін у партійній представленості депутатів від Львівської області упродовж усього досліджуваного періоду; відсутності перепадів між скликаннями показників партійності депутатів які репрезентували Львівщину, чого не можна сказати про хмельничан; поступовому рості відсотка депутатів вікової групи від 31 до 50 років у Львівській області протягом усього періоду та постійному коливанні відповідних показників Хмельницької області; потраплянні до законодавчого органу, хоча й через раз, представниць Львівщини, чого, за винятком першого скликання, не відбувається у Хмельницькій області.

Значне оновлення депутатського складу від обох областей та надзвичайно високі показники депутатів віком від 31 до 50 років дають підстави зробити припущення про аналогічну ситуацію в інших регіонах. Подібні процеси могли б засвідчити початок нового процесу формування як регіональних політичних еліт, так і політичної еліти загальнонаціонального масштабу, що, своєю чергою, свідчить про перспективи подальших досліджень.

1. Бебик В. Державно-політична еліта України: проблеми і перспективи самоорганізації / Валерій Бебик // Командор. – 1997. – № 3–4. – С. 2–5. 2. Богашева Н. Еволюція виборчої системи в Україні. – [Електронний ресурс] // Вісник Центральної виборчої комісії / Наталія Богашева, Юрій Ключковський. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/visnyk/index.php? mID=12>. 3. Народні Депутати України 1-го скликання (1990–1994). Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ NEWSAIT/DEPUTAT1/spisok1.htm>. 4. Народні депутати України 2-го скликання (1994–1998). Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_index_arh?skl=2#%C0. 5. Народні Депутати України 3-го скликання (1998–2002). Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_index_arh?skl=3. 6. Народні депутати України. Верховна Рада України IV скликання (2002–2006). Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/site/p_deputat_list?skl=5. 7. Народні депутати України // Офіційний портал Верховної Ради України – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list. 8. Пилипенко В. Владна еліта у контексті суспільного розвитку / В. Пилипенко, Ю. Привалов, В. Ніколаєвський. – К.: ПЦ «Філіант», 2008. – 150 с. 9. Політологія / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Марченко; за наук. ред. А. Колодій. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 664 с. 10. Рагозин Н. Развитие партийной системы Украины / Н.П. Рагозин // Полис. – 2004. – № 1. – С. 89–100. 11. Романюк А. Партії та електоральна політика / А. Романюк, Ю. Шведа. – Львів: ЦПД-«Астролябія», 2005. – 348 с. 12. Томенко М. Суспільно-політичне життя України / Микола Томенко, Володимир Горбач, Роман Дмитрук, Олександр Палій // Політичний календар: інформаційно-аналітичний огляд. Україна-2002: підсумки року. – С. 36–55. 13. Фесенко В. Вітчизняна політична еліта у контексті «проекту Україна». – [Електронний ресурс] / Володимир Фесенко. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/fesenko.htm>. 14. Фесенко В. Политическая элита Украины: противоречия формирования и развития / В.В. Фесенко // Полис. – 1995. – № 6. – С. 87–94.